

Verborgen economie

(Een andere kijk op de Chinese groeicijfers)

Hoe goed kennen we de economie van China? In het economisch schemergebied tussen wat wel en niet mag, wordt wel gesproken van het 'grijze circuit', en de economie die niet door de overheid of statistieken wordt bestreken heet wel de 'informele economie' of 'schaduw economie'. In dit artikel neemt econoom en sinoloog Eduard Vermeer u mee op reis door grijs en donker China, en signaleert hij een cultuuromslag binnen de overheid. Peking wil meer grip krijgen op 's lands ontwikkeling, onder andere door 'beter te meten'.

door Eduard B. Vermeer

In de economie zijn 'verborgen werkloosheid', 'verborgen armoede' en 'verborgen kosten' begrippen die aangeven dat veel onzichtbaar blijft voor wie alleen de formele, te beperkte definities gebruikt. Sommige economische activiteiten zijn daarentegen illegaal, zoals zwart werken, geld witwassen, namaken van merkartikelen, softwarepiraterij, productie en handel in drugs, en smokkel. Er is ook illegaal economisch gedrag: diefstal, belastingontduiking, fraude, omkoping, prijsafspraken enzovoorts. Al deze legale of illegale zaken hebben met elkaar gemeen dat weliswaar bekend is dat ze bestaan, maar niet welke omvang ze hebben, omdat ze niet of slecht gemeten (kunnen) worden. Als verzamelnaam gebruiken we de term 'verborgen economie'.

Wat is de omvang en de groei van die 'verborgen economie' in het economisch wonder China, dat in 2004 en opnieuw in 2005 10 procent groei aangaf? Sommige economen geloven dat China's officiële groeicijfers overdreven worden, andere dat ze lager zijn dan de werkelijke groei, omdat gemeentelijke overheden welbewust hun investeringen en bedrijfsinkomsten te laag opgeven. Voor die laatste visie pleit onder andere dat in 2003 en 2004 het elektriciteitsverbruik met 15 procent per jaar groeide.

Verrassende cijfers

Begin dit jaar verraste de Chinese regering de buitenwereld met de mededeling dat China's nationale economie (het bruto binnenlands product BBP) 16,8 procent groter was dan tot dusver berekend, dit op grond van een nationale economische census over het jaar 2004, die vooral de dienstensector en het kleinbedrijf heeft gemeten. Door de vollediger registratie werd in één keer de berekening van de toegevoegde waarde van China's dienstensector met 38 procent verhoogd en die van de industrie met 2 procent; de landbouwsector was niet onderzocht en bleef ongewijzigd. Met terugwerkende kracht zijn de BBP-cijfers vanaf 1993 herberekend.

Hoe kon het verschil zo groot zijn? Doordat, als erfenis van de socialistische economie, het Staatsbureau voor de Statistiek de activiteiten van kleine zelfstandigen en ondernemers niet of nauwelijks registreerde. Zo werden tot dusver onder andere bedrijven met minder dan acht man buiten de statistieken gehouden. Ook het nieuwe cijfer is verre van volledig omdat particuliere rurale diensten en thuiswerk maar zeer ten dele worden gemeten in de jaarlijkse *surveys* van inkomsten van huishoudens. Er is veel onderreportage.

De gevolgen van de hogere berekening van het BBP zijn nog niet helemaal te overzien. In elk geval betekent het een verhoging van China's gemiddelde inkomen per hoofd, wat van belang is voor een inschatting van de Chinese koopkracht. Het betekent verder een verlaging van het groeipotentieel van werkgelegenheid in de dienstensector, want die blijkt nu een voor China's ontwikkelingsniveau meer normale omvang te hebben. Het is tevens een verbetering van China's internationale schuldpositie, want die wordt uitgedrukt als percentage van het BBP en het is een politieke erkenning van de grote rol van de dienstensector. Een laatste aspect is de te verwachten bijstelling van een aantal bestaande politieke doelen. Doelen als: de belastinginkomsten moet 20 procent van het BBP bedragen, of 1,5 procent van het BBP moet uitgegeven

Wie geen ander werk heeft, wordt 'gedefinieerd' als boer, ook al heeft hij/zij niet voldoende land of kapitaal om zinvol als boer te werken.

worden aan milieumaatregelen. Ook zal het gevolgen hebben voor berekeningen van verschillen in BBP en inkomen tussen steden en platteland, en tussen provincies onderling.

Er zijn allerlei verklaringen te geven voor het gebrek aan economische gegevens. Onvoldoende capaciteit van het overheidsapparaat bijvoorbeeld, moeilijk te kwantificeren eenheden als achterstallig loon, maar ook illegaliteit zoals drugs-handel. Hieronder gaan we nader op een aantal verklaringen in.

Onzichtbare inkomens

Inkomens van huishoudens worden gemeten door jaarlijks onderzoek van 40.000 stedelijke en 68.000 rurale huishoudens door heel China, en daarnaast via opgaven voor de inkomstenbelasting. Bij de stedelijke inkomens zou vanwege de nog steeds te lage huren 5 tot 10 procent 'onzichtbaar' inkomen moeten worden opgeteld. De selectie van de rurale huishoudens (uit 7.100 dorpen) heeft een vertekening naar dichterbevolkte districten, terwijl in de stedelijke regio's de traditionele werknemersgezinnen eerder worden geselecteerd. Migrantengezinnen worden bijvoorbeeld niet meegerekend. In de definitie van boereninkomen wordt kapitaalgroei (zelfgefokt vee, zelfgebouwde stallen) nauwelijks meegeteld en door het systeem van ongecontroleerde zelfreportage wordt wellicht maar eenderde van >

het inkomen uit spaargelden meegerekend. Een deel van de zelfconsumptie (zelfgeproduceerd graan, groente en vlees) en het migranteninkomen wordt verzwegen. Ik schat het percentage onzichtbaar boereninkomen op 15 tot 25 procent, maar vanwege het overschatten van bestaande *surveys* zou je daar weer 10 procent van moeten aftrekken.

Verborgene werkloosheid

Verborgene werkloosheid bestaat uit twee delen. De plattelandswerkloosheid wordt in China niet gemeten, omdat dorpingen bij geboorte recht hebben op door het gezin van de dorpsoverheid gepachte grond. Wie geen ander werk heeft, wordt 'gedefinieerd' als boer, ook al heeft hij/zij niet voldoende land of kapitaal om zinvol als boer te werken. Officieel werkt nu nog 48 procent van de Chinezen in de landbouw, maar dezelfde productie zou ook met de helft gehaald kunnen worden, oftewel, dit is zogenaamde 'onvollledige werkgelegenheid'.

De stedelijke werkloosheid wordt geregistreerd door arbeidsbureaus, waarbij schoolverlaters, degenen ouder dan vijftig jaar, deeltijdwerkers, wachtgelders van staatsbedrijven en nationale organisaties, zij die een uitkering uit andere hoofde genieten (bijvoorbeeld verplicht pensioen na hun vijftigste jaar) en alle voormalige plattelandsbewoners niet worden meegerekend. Het aantal geregistreerden wordt vervolgens gedeeld door alle stedelijke werkenden (*inclusief* zij die ouder zijn dan vijftig en deeltijders, maar *exclusief* migranten). Het resultaat was in 2005 een werkloosheidscijfer van slechts 4,2 procent, terwijl bij een ruimere definitie (*inclusief* frictiewerkloosheid, dus het tijdelijk werkloos zijn tussen bijvoorbeeld twee banen of een verhuizing in) 8 tot 10 procent de realiteit meer zou benaderen. Tegenover de verwachte 22,5 miljoen stedelijk werkzoekenden in 2006 (4 miljoen afgestudeerde studenten, 4,8 schoolverlaters van middelbare scholen, 700.000 ex-militairen, 2,6 miljoen

>

Kim Trouwborst

Verborgene en 'stille' armoede is zo groot, omdat de meeste mensen geen beroep op de overheid kunnen doen.

vroegere dorpsbewoners met een permanente stedelijke verblijfsvergunning, 1 miljoen ontslagen van staatsbedrijven en 8,4 miljoen geregistreerde werklozen) zullen slechts 9 miljoen nieuwe banen staan.

Stille armoede

Verborgene armoede is moeilijk te schatten. De meeste landen definiëren 5 tot 10 procent van hun bevolking als arm, op relatieve, niet absolute gronden. De Chinese centrale overheid merkte in 2001 slechts 3,2 procent van de dorpingen en 3,8 procent van de stedelingen als arm aan. Provinciale besturen voegden daar nog eens 4 procent dorpingen aan toe. In de steden ontvingen afgelopen jaar 4,7 miljoen mensen bijstand van de overheid, op het platteland 5,5 miljoen (en nog eens 9,2 miljoen van hun dorpsbestuur); 22 miljoen stedelingen kregen een levensonderhoudtoeslag van 5 euro per maand. In het algemeen worden mensen tussen 16 en 60 jaar hiervan uitgesloten: zij zouden immers kunnen werken. Uiteindelijk ontvangt minder dan 1 procent van de stadsbevolking een bijstandsuitkering. In India is dat 6 procent, in de VS 14 procent! Armoede van bejaarden en zwakken is in China grotendeels 'weggedefinieerd' door de (vaak verkeerde) aanname dat volwassen kinderen de wettelijke onderhoudsplicht van hun ouders nakomen. Boeren moeten het zelf maar rooien; de armoedebestrijding bestaat vooral uit indirecte steun aan publieke voorzieningen in de als arm aangemerkte dorpen (nationaal criterium: een gemiddeld jaarinkomen per persoon beneden 65 euro). Verborgene en 'stille' armoede in China is zo groot, omdat de meeste mensen geen beroep op de overheid kunnen doen.

Onvolledige kosten

Verborgene kosten van productie door schade aan het milieu en verlies aan reserves zijn een internationaal probleem. Al vele jaren pleiten milieueconomen ervoor dit soort kosten van de

groei mee te rekenen. Onvolledige schattingen voor China kwamen op 7 tot 15 procent van het BBP dat door de economische groei verloren gaat (het meeste door verdroging en ontbossing). Berekeningen van de maatschappelijke kosten van ziektes en sterfte door luchtvervuiling, of de ruim honderdduizend verkeersdoden, zijn betrekkelijk willekeurig. En verlies aan biodiversiteit – wat is de waarde van de Yangtse-dolfijn en de Zuid-Chinese tijger? – is niet zomaar in geld uit te drukken. Heel zelden worden precieze berekeningen gemaakt ('in 1998-2004 hebben investeringen van 106 miljard yuan in verbetering van de afvoer van de Yangtse-rivier 700 miljard yuan aan overstromingskosten voorkomen,' zoals het persbureau Xinhua vorig jaar becijferde). Meestal is de schade ook onmogelijk te schatten. Neem de kosten van de vele vervuilde bedrijfsterrinen in de steden die geschikt zullen moeten worden gemaakt voor woningbouw, of de gevolgen van de jaarlijks groeiende uitstoot van zwaveldioxide en broeikasgassen als kooldioxide en methaan.

Illegale kredietverstrekking

Officiële kredietinstellingen, zoals de vier grote commerciële staatsbanken, stedelijke banken, investeringsbanken en boerenleenbanken, hadden eind 2004 24.000 miljard yuan aan deposito's en 17.700 miljard yuan aan leningen uitstaan. Door allerlei beperkingen op consumptieve en zakelijke kredietverlening, de door de overheid gefixeerde lage rentevergoeding en de grote vraag naar geld is er een aanzienlijke en ten dele illegale markt voor andere kredietverschaffers: de eigen familie, burens of vrienden, kredietverenigingen, particuliere woekeraars, pandjeshuizen en voor grotere bedrijven ook rechtstreekse of indirecte onderhandse leningen van de plaatselijke overheid. In de jaren '90 is een groot deel van de collectieve dorpsondernemingen zo opgezet. Werknemerhuurders krijgen hypotheekkredieten van hun werkgever-huiseigenaar voor gesubsidieerde aanschaf van hun eigen woning. Als we schatten

De waarde van de Yangtse-dolfijn en de Zuid-Chinese tijger is niet zomaar in geld uit te drukken.

Verklaringen voor het gebrek aan volledige economische gegevens

- onvoldoende capaciteit van het overheidsapparaat;
- onvolledige werkgelegenheid;
- onnauwkeurige definitie (milieuschade, landbouw- arbeid);
- moeilijk te kwantificeren eenheden (achterstallig loon, rurale woningbouw);
- onvolledige registratie (migrantenarbeid, armoede, landgebruik);
- illegaliteit (kredietverlening, belastingontduiking, drugshandel);
- geen relevantie voor beleid (vleesconsumptie);
- bedrijfsgeheim (winstgevendheid);
- misleiding door lagere overheden (investeringen, steenkoolproductie, corruptie);
- politiek geheim (stakingen, oliereserves).

dat per jaar 1,5 miljoen woningen zo worden overgedragen tegen gemiddeld de helft van de marktwaarde van 200.000 yuan, is dit alleen al een jaarlijkse schenking (vanuit overheids- of bedrijfsfondsen) van 150 miljard yuan met nog eens een lening van wellicht de helft daarvan. In sommige streken van China (Zhejiang staat hierom bekend) is het zwarte-geldcircuit dat deze en andere leningen financiert even groot als het legale circuit.

Lokale overheden mogen bij wet geen schulden aangaan, maar in 2002 hadden zij volgens een Chinese schatting niettemin ongeveer 1.000 miljard yuan aan schulden – 10 procent van het BBP. Kwantificering is lastig. Een andere indicatie is dat de centrale overheid al enkele jaren tevergeefs probeert via kredietbeperkingen investeringen te remmen om de economie af te laten koelen; toch stegen investeringen *officieel* in 2003 en 2004 met 29 procent en 28 procent, en in werkelijkheid ongetwijfeld met meer.

Piraterij

De kosten van schendingen van intellectueel-eigendomsrechten (en de verborgen voordelen daarvan voor Chinese bedrijven en consumenten) zijn al jaren het grootste struikelblok in de economische betrekkingen tussen China en het Westen; 90 procent van de in China gebruikte zakelijke software is piraterij, waardoor naar schatting door leveranciers jaarlijks 3,5 miljard dollar verliezen worden geleden. Voor particulieren (met nu 100 miljoen pc's) is Windows XP in originele verpakking te koop voor 18 yuan (nog geen twee euro) en los voor nog geen halve euro – gesteld dat software-leveranciers genoeg zouden nemen met een vergoeding van 50 euro per jaar per pc voor alle nieuwe software, dan zouden ze vijf miljard US\$ per jaar inkomsten hebben die ze nu zelf mislopen. Het namaken van beschermde industriële technologie, medicijnen, merkproducten en dergelijke levert China tientallen miljarden dollars per jaar voordeel op. >

Namaken van beschermde producten levert tientallen miljarden dollars per jaar op.

Schatten hiervan is moeilijk: een gebrekkige methode zou zijn om per sector de veel lagere Chinese uitgaven aan *research en development* en productontwikkeling te vergelijken met die in westerse bedrijven.

Corruptie en fraude

Corruptie is nog het moeilijkst vast te stellen. Er zijn geen goede definities en we hebben nauwelijks een idee van de pakkans en sancties. Corruptie komt het meest voor in de bouwsector, met landtransacties waarbij ambtenaren en projectontwikkelaars elkaar bevoordelen. Met de enorme bouwactiviteiten in China is dus navolgend grote corruptie verwachten. Voor de periode 1996-2000 is (door de econoom Hu Angang) geschat dat de verliezen door corruptie voor de economie en consumenten 13 tot 17 procent van het BBP zijn. Hij baseerde zich op de omvang van ambtelijk profiteursgedrag, openbaar gemaakte verliezen door corruptiegevallen en niet openbare gegevens. Volgens het hoofd van de (overigens

niet onafhankelijke) Chinese rekenkamer Li Jinhua werden in de eerste elf maanden van 2005 voor 260 miljard yuan aan illegale bestedingen van overheidsgeld ontdekt. De Commissie Toezicht Bankwezen gaf tegelijkertijd aan dat in die periode 790 stafleden van de vier grootste staatsbanken zijn gestraft wegens betrokkenheid bij illegale of ongeautoriseerde transacties met een waarde van 589 miljard yuan. Volgens Li varieerden de ook door hem geconstateerde onregelmatigheden bij de Landbouwbank van twijfelachtige hypothecaire leningen aan projectontwikkelaars tot regelrechte fraude en zelfverrijking.

China staat al jaren op de lijst van meest corrupte landen. In hoeverre dat schadelijk is voor de economie is moeilijk te zeggen. Corruptie en het ontduiken van regels kan ook bijdragen tot een betere marktwerking, bijvoorbeeld bij toewijzing van kredieten of land aan de hoogstbiedende. Bij de overgang van een socialistische planeconomie naar een markteconomie is medewerking van de heersende lokale elite onmisbaar, en de uitverkoop van staatsbezit en collectief bezit aan dezelfde dient dan als noodzakelijk smeermiddel voor een soepele privatisering. Maar in het algemeen is rechtszekerheid en gelijke handhaving van regels voor iedereen een positieve factor in de economie, omdat die zekerheid bieden voor het economisch handelen van producenten en consumenten.

Verborg, vertekend, veronachtzaamd of verboden: de conclusie mag zijn dat veel van de economie van China nog verre van duidelijk is. Ik heb 'als een blinde de olifant afgetast', en zo maar een heel klein deel kunnen ontdekken. Lezers die nog meer praktijkvoorbeelden van de verborgen zijde van China's economie kennen, verzoek ik die met mij te delen. Gaarne sturen naar vermeer@knmg.nl. 友

Dr. E. B. Vermeer is sinoloog en econoom.